

Quo vadis Polonia?

Perspektive razvoja Poljske nakon predsjedničkih izbora 2010.

Hrvoje Ćiković

**“Protusloviti, pa i u malim stvarima,
najviša je zadaća umjetnosti danas.”**

Witold Gombrowicz, Testament

I rezultati predsjedničkih izbora
pokazali su da je Poljska podijeljena
zemlja i da je nužan politički
kompromis o modelu budućega
društvenog razvoja

Početkom srpnja u Poljskoj je održan drugi krug izvanrednih predsjedničkih izbora na kojima je pobijedio kandidat vladajuće liberalne Građanske platforme (PO) Bronislaw Komorowski, postavši tako četvrti poljski predsjednik od rušenja komunističkog sustava 1989.

U padu predsjedničkog zrakoplova kod Smolenska u Rusiji 10. travnja 2010, gdje se obilježavala 70. obljetnica katinskog zločina, poginuli su predsjednik države Lech Kaczynski sa suprugom i još 94 osobe, većinom istaknuti vojni dužnosnici i političari te brojni javni i kulturni djelatnici. Nakon kolektivnog šoka izazvanog tragedijom i desetodnevne opće žalosti, Poljaci su se našli pred velikim izazovima i osjetljivim odlukama. Nasreću, Poljska se pokazala konsolidiranom demokracijom s učinkovitim institucijama. Gospodarstvo nije bilo uzdrmano, nego je BDP nastavio blago rasti,¹ a čak ni burzovni indeksi nisu zabilježili značajnije negativne oscilacije.

U tim je trenucima poljsko društvo iznova pronašlo izgubljeni duh zajedništva, ostavivši postrance, makar nakratko, duboke podjele, koje ni značajni uspjesi posljednjih godina nisu uspjeli potisnuti ili prevladati.² I rezultati predsjedničkih izbora pokazali su da je Poljska podijeljena zemlja i da je nužan politički kompromis o modelu budućega društvenog razvoja.

U ovom ću članku pokušati odgovoriti na četiri pitanja. Što su predsjednički izbori donijeli Poljskoj? Kakav je vanjskopolitički položaj Poljske? Što su ključni elementi u bilateralnim odnosima Poljske i Hrvatske? Kakvi su mogući scenariji budućnosti Poljske?

Što su predsjednički izbori donijeli Poljskoj

U predsjedničkoj izbornoj utrci sudjelovalo je deset kandidata, a glavni su favoriti bili Bronislaw Komorowski, obnašatelj dužnosti predsjednika države i predsjednik parlamenta (Sejma), i Jaroslaw Kaczynski, bivši poljski premijer i vođa konzervativne oporbene stranke Pravo i Pravednost (PiS). Predizbornu kampanju obilježili su zrakoplovna tragedija u Smolensku i poplave koje su pogodile zemlju i prouzročile ljudske gubitke i goleme materijalne štete. U takvim okolnostima nije čudno što je kampanja, osobito prije prvog kruga, bila vrlo blijeda i mlaka, pa su izostali izravna sučeljavanja i rasprave o bitnim pitanjima poljskog društva, to jest o tome kako osigurati nastavak reformi, ponajprije u sustavu javnih financija, mirovinskom sustavu, te privatizaciju ili, točnije, komercijalizaciju zdravstva.³

Komorowski je izbio kandidaturu na unutarstranačkim izborima na kojima je uvjerljivo nadmašio aktualnog ministra vanjskih poslova Radoslaw Sikorskog. Na početku kampanje ispitivanja javnog mnijenja davala su mu natplovničku podršku birača, ali su mu neuvjerljive izjave i nepotrebni gafovi brzo prouzročili probleme i smanjili popularnost. Tek mu je zajedničko pojavljivanje s premijerom Donaldom Tuskom – analitičari, doduše, dvoje o tome koliko je Tusk doista bio sklon podržati Komorowskoga i kakav mu je izborni rezultat u konačnici više odgovarao – na mjestima pogođenima poplavom pomoglo da vrati popularnost. Objektivno gledajući, Komorowski se našao u vrlo teškom položaju, jer je istodobno obavljao tri visoke funkcije: bio je privremeni obnašatelj dužnosti predsjednika države, predsjednik Sejma i predsjednički kandidat. Pritom nije imao pretjeran utjecaj na donošenje odluka, ali je na sebe preuzeo velik dio odgovornosti.

S druge strane, Kaczynski je iznenadio sve. Nakon tragičnog pada zrakoplova – zbog teške bolesti majke on nije putovao u Katyn – dugo je razmišljao o kandidaturi. Kad je napokon odlučio, svi su očekivali kampanju zasnovanu na emocijama, na herojstvu i žrtvi, na verbalnom obračunu s onima koji ne dijele "romantičarsku" viziju Poljske, na nastavku "poljsko-poljskog rata" koji je obilježio "Četvrtu Republiku" – ukratko, "staroga" Kaczynskog iz njegova premijerskog doba. Ali, pojavio se novi, drukčiji, moderniji Kaczynski. Ponudio je koncilijantan pristup, zauzeo se za dijalog kako bi se prevladale podjele, osobito ona između "liberalne" i "socijalne" Poljske, ljevičare je prestao nazivati postkomunistima, pa je čak je Edwarda Gierka, sekretara Poljske ujedinjene radničke partije (PURP) iz 1970-ih, na predizbornom skupu proglasio patriotom, na televiziji je pročitao pismo "prijateljskome ruskom narodu" s pozivom na suradnju – sve su te geste kod političkih suparnika, ali i komentatora, izazvale, ako ne izravne optužbe, a ono makar ozbiljne sumnje u njegovo političko kameleonstvo.

Rezultati prvog kruga izbora 20. lipnja potvrdili su očekivanja da će za konačnu odluku o budućem predsjedniku države biti potreban drugi krug između Komorowskoga i Kaczynskog. Ipak, donijeli su i neka iznenađenja. Prvo, razlika među kandidatima iznosila je samo 5 posto, što se može pripisati relativnoj nepouzdanosti istraživanja javnog mnijenja, kao i tendenciji umanjivanja stvarne potpore birača Kaczynskome. Drugo, kandidat ljevice Grzegorz Napielarski (SLD) postigao je vrlo solidan rezultat od 13,7 posto glasova, pa mu takav glasački kapital omogućuje "početak izgradnje nove poljske ljevice" već na lokalnim i parlamentarnim izborima sljedeće godine. Prema mišljenju vrlo utjecajne sociologinje Jadwige Staniszkis, to Napielarskoga stavlja u položaj istinskoga izbornog pobjednika u pr-

vom krugu, čije je biračko tijelo odlučilo o novom predsjedniku države u drugom krugu. Njegov uspjeh tim je veći ako se uzmu u obzir još neki otegotni čimbenici: poljska je ljevica fragmentirana i razjedinjena, različite stranke lijevog predznaka imaju zajedno 50 od 460 zastupnika u donjem domu parlamenta, u Smolensku su poginuli visoki stranački dužnosnici, među njima i Jerzy Szmajdzinski, potpredsjednik Sejma i predsjednički kandidat SLD-a, pa se Napielarski kao zamjenski kandidat kasno počeo pripremati za izbore, zbog čega ga je na početku podupiralo manje od 3 posto birača, a neki su mu bardovi ljevice (Kwasniewski, Cimoszewicz, Kalisz) uskratili podršku ili su izravno podržali Komorowskoga.

Neposredno nam iskustvo potvrđuje da je hrvatski interes za Poljsku iznimno slab, gotovo sporadičan. Strateški hrvatski interes treba biti jače povezivanje s Poljskom

Uvidjevši ozbiljne slabosti iz prethodne faze, izborni su stratezi PO-a pokušali dinamizirati kampanju Komorowskoga prije drugog kruga, tako da su stranački čelnici počeli senzibilizirati birače na opasnost od ponavljanja vladavine Kaczynskoga koja bi, po njima, zemlju dovela u permanentne institucionalne sukobe koji bi zakočili reformske procese. Komorowski je – bez obzira na to što je iskusan političar i dugogodišnji visoki državni dužnosnik – pokazao ozbiljne nedostatke kako u neprofiliranju vlastite političke osobnosti i oblikovanju jasnih stavova i poruka, što je pojačalo početni dojam da je riječ o "produljenoj ruci" premijera Tuska, tako i u nizu počinjenih gafova od kojih je najgori bio onaj kad je kandidata za guvernera središnje banke (NBP), bivšeg premijera Mareka Belku, pogrešno predstavio kao pomoćnika glavnog tajnika UN-a (što je, doduše, bila njegova prethodna funkcija), umjesto kao direktora Odjela MMF-a za Europu.

Već su prve izlazne ankete, objavljene odmah po svršetku glasovanja u nedjelju 4. srpnja, pokazivale da će Bronislaw Komorowski biti četvrti poljski predsjednik. To je potvrdilo i izbornu povjerenstvo, saopćivši da je Komorowski dobio 53,01, a Kaczynski 46,99 posto glasova. Na izbore je izašlo 55,31 posto birača.

U kojoj su mjeri ti izbori promijenili političku sliku Poljske? Komorowski i Građanska platforma ostvarili su značajnu pobjedu i učvrstili poziciju koja im omogućuje nesmetano upravljanje državom. Neće se više moći opravdavati opstrukcijama svoje politike stavljanjem predsjedničkog veta na prijeporne zakonske tekstove, što su Tusk i vlada često isticali kao osnovni uzrok sporosti u provedbi reformi. I oporba može biti zadovoljna. Kaczynski je, čini se, uspio promijeniti i mobilizirati stranku, pomaknuvši je bliže centru. Izborni rezultat daje mu pravo da očekuje mnogo na sljedećim lokalnim i parlamentarnim izborima. Ljevica je neočekivano doživjela renesansu. U kontekstu konsolidiranja i preslagivanja snaga na političkoj pozornici, predsjedničke izbore treba promatrati kao uvod u buduća izborna sučeljavanja, koja neće biti nimalo nježna.

Kakav je vanjskopolitički položaj Poljske

Na simboličkoj razini možda je najprikladnije polazište za ocjenu uloge i značenja Poljske u suvremenoj međunarodnoj zajednici 2009. godina, kada su Poljaci obilježili četiri značajne obljetnice: 20 godina od sloma komunističke vladavine, 10 godina od ulaska u NATO, pet godina članstva u Europskoj Uniji i 70 godina od početka Drugoga svjetskog rata.

Od autokratske države u kojoj je bilo uvedeno čak i ratno stanje, potpuno uništena gospodarstva, sovjetskog satelita u međunarodnoj politici, zemlje opterećene mistificiranjem vlastitih povijesnih stradanja, zarobljene fatalističkim iracionalnim strahovima i okovane u stereotipove o žrtvi, Poljska se uspjela temeljito transformirati i pretvoriti u etabliranu i utjecajnu članicu međunarodnih organizacija i institucija, jednoga od dinamičnijih aktera suvremenoga međunarodnog poretka.

U Europskoj Uniji Poljska je neupitni vođa "nove Europe", most i poveznica Zapada s Istokom, gdje je vrlo aktivna, među ostalim i kroz institucionalizaciju Istočnog partnerstva.⁴ Najveći je korisnik fondova Unije, čiji novac uspješno ulaže u vlastiti razvoj. Sposobna je utjecati na donošenje odluka u Uniji bilo u pripremnj fazi (primjerice kroz model Višegradske skupine ili Vajmarski trokut), bilo posredstvom *ad hoc* interesnih koalicija (kao kod usvajanja jedne od inačica "klimatsko-energetskog paketa" Unije).

Suvremena je Poljska stabilna
demokracija i dinamično društvo
s aktivnim i asertivnim pristupom
u ostvarivanju definiranih ciljeva i
izraženim htijenjem da nadoknadi
propušteno

Na temelju čvrstoga transatlantskog savezništva i privilegiranog partnerstva sa SAD-om⁵ Poljska je izgradila i vrlo stabilnu i utjecajnu poziciju unutar NATO-a, o čemu svjedoče i neke, na prvi pogled, teže uočljive *soft power* pojedinosti. Primjerice, bivši načelnik Glavnog stožera oružanih snaga Frantiszek Gagar, koji je poginuo u Smolensku, trebao je biti imenovan zapovjednikom kopnenih snaga NATO-a, a Adam Rotfeld, bivši ministar vanjskih poslova, član je "skupine mudraca" koja je zadužena za pripremanje smjernica novoga strateškog koncepta NATO-a.

Prema najznačajnijim susjedima, Njemačkoj i Ruskoj Federaciji, tek je dolaskom na vlast koalicije predvođene Građanskom platformom zatvoreno poglavlje koje su obilježili izraženi izolacionizam i svojevrsna diplomatska autarkija ondašnje nomenklature PiS-a. Otad su odnosi obilježeni mnogo pragmatičnijim pristupom, s naglaskom na inicijative za rješavanje otvorenih pitanja. U tu su svrhu osnovana mješovita povjerenstva za "teška" pitanja. Paradoksalno, ali će upravo smolenska katastrofa možda pridonijeti ne samo poboljšanju, nego pravom zaokretu u odnosima Varšave i Moskve. Solidarnost, empatija i suosjećanje koje su pokazali ruski državnici prema poljskom narodu i službenoj Varšavi iznenadili su i najveće optimiste, a Putinov zagrljaj s Tuskom na mjestu katastrofe simbolično je označio ponovno zbližavanje dvaju naroda. Ruski predsjednik Medvedev nazočio je pogrebu u Krakowu, a samo nekoliko dana ranije iz-

dao je naredbu da se na mrežnim stranicama Ruskoga državnog arhiva objavi prva skupina dokumenata koji izravno terete sovjetsku vrhušku za likvidacije u Katynu. Nakon sedamdeset godina sovjetskog poricanja odgovornosti za taj zločin, to je doista prijelomnica u bilateralnim odnosima.

Nadalje, u drugoj polovici 2011. Poljska će predsjedavati Unijom, što je za vanjsku politiku i diplomaciju veliki izazov, ali i prigoda za novu afirmaciju i jačanje međunarodne reputacije zemlje. Poljska će se u tom poslu usredotočiti na: Istočno partnerstvo, energetsku sigurnost,⁶ konkurentnost, trgovinsku politiku i nastavak rasprave o novoj financijskoj perspektivi Unije, što bi i za Hrvatsku, koja je na pragu ulaska u Uniju, trebala biti pitanja od prvorazrednog značenja.

Što su ključni elementi u bilateralnim odnosima Hrvatske i Poljske

Unatoč tome što Poljsku i Hrvatsku povezuju višestoljetne čvrste političke, kulturne i znanstvene spona i što obje zemlje pripadaju istome kulturnom krugu, Poljaci danas percipiraju Hrvatsku pretežno kao poželjno turističko odredište.⁷ S druge strane, neposredno nam iskustvo potvrđuje da je hrvatski interes za Poljsku iznimno slab, gotovo sporadičan. Uzroke treba tražiti u nesretnoj kombinaciji posvemašnje hrvatske nezainteresiranosti za Srednju i Istočnu Europu i iskrivljene percepcije koja – djelomice i zbog zarobljenosti mitovima o vlastitom značenju – ne prepoznaje intenzitet i domašaj promjena koje su zahvatile gotovo svaku poru društva i potpuno promijenile sliku današnje Poljske.

U takvom ozračju političke odnose možemo ocijeniti vrlo dobrima, bez otvorenih pitanja, a Hrvatska uživa snažnu i iskrenu poljsku podršku u pristupanju Uniji. Promatrano kroz dugoročniju prizmu, strateški hrvatski interes treba biti jače povezivanje s Poljskom, kako u kontekstu definiranja našega budućeg položaja u Uniji, tako i sklopu pronalaženje partnera i saveznika za ciljeva državne politike.

Nažalost, bez obzira na obostrano velike potencijale i mogućnosti, razina gospodarske suradnje nije zadovoljavajuća. Uvažavajući neke objektivne čimbenike – globalna gospodarska kriza, relativna udaljenost i slaba prometna povezanost, usmjerenost na druga tržišta – ipak treba konstatirati da su glavne slabosti subjektivne naravi i ponajviše proizlaze iz nedostatka poduzetničke motivacije i nedovoljna angažmana naših gospodarstvenika.⁸

Poljska nam je prijateljska i vrlo sklona zemlja, a na Hrvatskoj je da odredi sadržajnu dimenziju definiranih strateških prioriteta, te uoči poljskog predsjedanja Unijom iskoristi ponuđene mogućnosti suradnje.

Kakvi su mogući scenariji budućnosti Poljske

Premda je u protekloj predsjedničkoj kampanji izostalo sučeljavanje ideja, teza i argumenata o viziji i strateškim pitanjima razvoja Poljske u narednim desetljećima, o tim se temama u intelektualnim, znanstvenim i političkim krugovima vode sadržajne rasprave koje su iznjedrile nekoliko strateških dokumenata. Izdvojiti ću dva, komplementarna i povezana projekta: "Poland 2030. Development Challenges",⁹ koji je pripremio tim strateških savjetnika premijera Tuska s ministrom Michalom Bonijem na čelu, i "Polonia Quo Vadis",¹⁰ koji je pripremljen u Ministarstvu regionalnog razvitka. Prvi, vladin projekt treba poslužiti

kao podloga za dugoročno strateško planiranje u upravljanju državnim poslovima i ima četiri glavna cilja:

- identificirati i opisati deset ključnih izazova i dilema, te mogućnosti i prijetnje s kojima će se Poljska suočiti u sljedeća dva desetljeća;
- dati višedimenzionalnu dijagnozu na deset relevantnih područja kako bi se mogla utvrditi razina razvoja poljskog društva nakon dvadeset godina tranzicije;
- odrediti putanju kretanja, sukladno modelima polarizacije i difuzije, kako bi se izbjegli usporevanje i lutanja u definiranom pravcu razvoja;
- preporučiti smjernice državnih politika, poštujući načela održivog razvitka.

Drugi projekt dio je širega "EU Regio Future Programa", te pokušava definirati razvoj i poziciju Poljske u globalnome i europskom kontekstu, kao i u sklopu Unije, u duljoj vremenskoj perspektivi do 2050. godine. On polazi od pretpostavke da su mogući različiti scenariji razvoja, ali težište stavlja na aspekt upravljanja teritorijem i regionalni razvoj, uvažavajući pritom dinamične elemente razvoja društva i političkih institucija, te nacionalni identitet i povijesno iskustvo kao bitne elemente u donošenju strateških odluka.

I u nekim inozemnim futurističkim studijama Poljska dobiva značajno mjesto, a George Friedman, osnivač Stratfora, čak predviđa da će oko 2050. godine, uz Japan i Tursku, biti među novim svjetskim silama.¹¹

Suvremena je Poljska stabilna demokracija i dinamično društvo s aktivnim i asertivnim pristupom u ostvarivanju definiranih ciljeva i izraženim htijenjem da nadoknadi propušteno i dostigne zapadnoeuropske standarde, poštujući pritom vlastiti identitet i samosvojnost. U tom su smislu društvene, a napose političke, elite odgovorne za to da se sadašnja *win-win* pozicija – na unutarnjem planu svaka je od opcija relativni dobitnik, a u međunarodnoj zajednici Poljska ima nesumnjivo najjači položaj u svojoj novijoj povijesti – pretoči u dugoročne i konkretne koristi za Poljsku i njezine građane.

Bilješke

- 1 Poljsko se gospodarstvo pokazalo iznimno otpornim na globalnu ekonomsku krizu. Samo je ono u Uniji izbjeglo recesiju i nastavilo, donekle usporeno, rasti.
- 2 Nacionalno je zajedništvo iznova narušeno kad je donesena prijeporna odluka da se Lech Kaczynski pokopa u krakovskom Wawelu, gdje su sahranjeni poljski kraljevi i povijesni velikani. Tu je odluku, navodno, donijela obitelj, a stvarno je to učinio visoki kler Katoličke crkve. Samo je ozračje opće žalosti spriječilo da se ozbiljnije preispitaju implikacije te odluke.
- 3 Uoči drugog kruga izbora Kaczynski je optužio Komorovskoga da se zauzima za privatizaciju zdravstva. Komorowski ga je zbog toga tužio, što je ocijenjeno kao taktička pogreška, jer je time omogućio nametanje rasprave o temi koja ide u prilog njegovu protukandidatu.
- 4 Opunomoćenik Ministarstva vanjskih poslova za Istočno partnerstvo Andrzej Cieszkowski kaže: "Istočno je partnerstvo... uspostava partnerstva između EU-a i šest zemalja. Ta nova politika Unije ide u pravcu političkog pridruživanja, ekonomske integracije i liberalizacije viznog režima svih građana zemalja Istočne Europe. To će biti vezano za nepredak u tim zemljama – Ukrajini, Moldavskoj, Bjelorusiji, Gruziji, Armeniji i Azerbajdžanu".
- 5 Poljska je bila prilično razočarana američkim odustajanjem od projekta raketnog štita, jer to doživljava kao ustupak Rusima. U listopadu 2009. potpredsjednik SAD-a Biden posjetio je Poljsku i izjavio da će SAD nastaviti usku surađivati s Poljskom na području obrane i sigurnosti, što je i konkretizirano nedavnim postavljanjem prve baterije raketa "Patriot" u gradu Moragu na sjeveroistoku Poljske.
- 6 Energetska sigurnost za Poljsku je iznimno važna. Podrobnije o tome u: Ćiković, H. (2008). *The Analysis of the Influence of Energy Security on Foreign and Security Policy of the Republic of Poland*. *Croatian International Relations Review*. (52-53).
- 7 Prema podacima DSZ-a i HTZ-a, s oko 457.000 posjetitelja tijekom 2009. Poljska je postala šesto emitivno tržište, s udjelom od 5,4% u ukupnom broju noćenja inozemnih turista. Trendovi pokazuju robusan rast, tako da je u prva četiri mjeseca ove godine Hrvatsku posjetilo 19% više poljskih turista nego u istom razdoblju lani.
- 8 Kako bi se takvo stanje počelo mijenjati, u Krakowu je 1. veljače 2010. uz potporu Veleposlanstva Republike Hrvatske, osnovana Poljsko-hrvatska industrijska i trgovinska komora koja je obuhvatila 30 osnivača, među njima 11 hrvatskih poslovnih subjekata.
- 9 Dostupno na <http://www.poland2030.pl>
- 10 V. Kuklinski, A., *The Role of the Polonia Quo Vadis Project in the Development of the Regio Future Programme*, dostupno na <http://www.mrr.gov.pl>
- 11 Friedman, G. (2009). *The Next 100 Years. A Forecast for the 21st Century*. Anchor Books.